

ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ І НАВЧАННЯ

УДК 37.011.32/.33: 37.017.93 (045)

Ю. В. Бондарчук

к. т. н.

Т. С. Вайда

к. п. н.

Херсонський державний педагогічний університет

СПІВРОБІТНИЦТВО ВИЩОГО ПЕДАГОГІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ І ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ ЯК НАПРЯМ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

В статті аналізується стан екологічної освіти в загальноосвітніх школах та педагогічних вищих навчальних закладах, запропоновані конкретні заходи щодо її радикального поліпшення.

Реалізація концепції екологічної освіти України у діяльності педвузу та загальноосвітньої школи спрямовані на реалізацію напряму "Національне виховання" та інших підрозділів державної програми "Освіта" ("Україна XXI століття") [2], положень Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті [4], концепції екологічної освіти України [3], Закону України "Про освіту" [1]. Зазначені концептуальні засади враховують нинішню екологічну ситуацію в Україні та сучасні завдання перебудови змісту екологічної освіти та виховання в державі, їх спрямування на удосконалення формування екологічної культури громадян.

Головною причиною розвитку негативних екологічних явищ виявилася криза духовності, хибна філософія суспільного буття. У нинішній ситуації прийшло усвідомлення того, що діяльність людини є тим вирішальним фактором, який призводить до фатальних наслідків. Здатність природи до самовідновлення істотно підірвана [8].

Тому визначальними і пріоритетними загальними положеннями концепції безперервної екологічної освіти і виховання в Україні є такі:

- екологічна освіта виступає як засіб збереження і розвитку людини, умова продовження людської цивілізації та необхідна передумова відродження нашої держави – України;
- екологічна освіта спрямована на формування екологічної культури, якій притаманні не утилітарно-споживацьке, насильницьке ставлення до природи, а дотримання розумності та гуманності у взаємовідносинах людини, суспільства, природи [3].

Концепцію екологічної освіти характеризують зверненість до особистості учня, студента, педагога, людини-громадянина, орієнтація на загальнолюдські духовні цінності та кращі досягнення національної культури у взаємодії з природою, соціально-природні особливості окремих регіонів. Визначено та доповнено методологічні та концептуальні основи розробки базового змісту екологічної освіти, що забезпечать її неперервність і ефективність у середній, професійній і вищій школах.

Екологічну культуру людини, громадянина ми розуміємо як прояв свідомої діяльності правильно сприйнятої і практично освоєної нею необхідності, як комплекс психолого-педагогічних елементів (якостей) особистості, що знаходяться у відповідному співвідношенні один з одним [7].

Екологічна культура вчителя – це комплекс таких якостей особистості, які є стійкими елементами її структури і обумовлюють позитивне ставлення педагога до природи, його активну усвідомлену діяльність з охорони природи та природозбереження [9].

Екологічна культура студента педагогічного вузу як інтегративне утворення в структурі його особистості, обумовлене професійною підготовкою, сприяє

оволодінню багатством екологічно значущих ціннісних підходів до природи в межах пізнавально-інтелектуальних, емоційних, вольових, практичних та інших проявів майбутнього педагога [9].

На даному етапі розвитку освіти спостерігається низький рівень екологічної культури молоді, що пояснюється рядом причин (багаторічне панування споживацького ставлення до природи, бездуховність, незнання та руйнування народних традицій раціонального природокористування, відсутність чіткої системи законодавчих природоохоронних актів та порушення існуючих, недооцінка екологічних знань у системі освіти, низький рівень впровадження в практику досягнень природничої та педагогічної науки, недостатня професійна компетентність педагогічних кадрів у галузі екологічної освіти, слабе матеріально-технічне і методичне забезпечення навчально-виховного процесу, недостатній зв'язок теоретичних знань з практикою, реальним життям, недооцінка емоційного фактора при формуванні ставлення до природи та ін.).

Названі недоліки підсилюються недостатньою розробленістю сучасних методів, методологічних основ, змісту та завдань освіти в галузі навколишнього середовища. Створення механізмів реалізації концепції екологічної освіти, виходячи з системи сучасних поглядів на взаємозв'язки людини, суспільства і природи, є важливим та актуальним завданням.

Наявність екологічної культури у студента допомагає майбутньому вчителю усвідомити власний виховний потенціал і можливості його застосування щодо вирішення соціально-педагогічних аспектів екологічних проблем. Навчання у вузі збагачує екологічний світогляд молодого людини сприяє вихованню екологічної культури майбутнього спеціаліста. Безперечно, сама екологічна культура має складну багаторівневу структуру, хоча всі її компоненти і елементи складають одну цілісну систему.

У пропонованих підходах формування екологічної культури особистості найбільшу цінність займають компоненти досвіду: спрямованості, форм відображення, мотиваційний та емоційно-вольовий. Ми вважаємо, що впливаючи на елементи зазначених компонентів екологічної культури, можна підвищити рівень сформованості екологічної культури громадян.

У зв'язку із загостренням проблем взаємовідносин суспільства і природи перед сучасною педагогічною наукою і практикою виникли нові невідкладні **завдання**:

- ◀ забезпечити підготовку молодого покоління, спроможного вивести людство зі стану глибокої екологічної кризи, в якій воно опинилось через незнання або ігнорування законів взаємовідносин суспільства і природи, споживацьке ставлення до неї;
- ◀ виховувати підрастаюче покоління не у згубній традиції – якомога більше брати у природи, а в притаманному українському народові гармонійному співіснуванні з природою, раціональному використанні та відтворенні її багатств, у психологічній готовності оберігати природні цінності всюди і завжди [3; 5; 6].

Прийнята концепція (2001 р.) є основою базового рівня екологічної освіти та виховання населення, а також орієнтиром для складання навчальних програм і планів, написання дидактичних посібників, підручників і методичних матеріалів, підготовки засобів наочності тощо.

У вирішенні цих завдань першорядну роль повинна відігравати екологічна освіт і наука, зокрема вища.

Місце, роль і функції вищого педагогічного навчального закладу щодо координації екологічної освіти в системі "педвуз-школа ":

- ◀ підготовка фахівців (педагогів, вчителів) для системи шкільної освіти та виховання різних освітньо-кваліфікаційних рівнів (факультети педвузів);

- ◀ проведення співробітниками педвузу та студентами наукових досліджень в установах загальноосвітньої школи, залучення вчителів-практиків до участі у науково-практичних конференціях, семінарах тощо (спеціалізовані кафедри та кафедри психолого-педагогічного спрямування педвузів): залучення до навчально-виховної діяльності в усіх типах шкільних навчально-виховних закладів висококваліфікованих педагогічних та вузькоспеціалізованих в галузі екології працівників, спеціалістів, вчених;
- ◀ підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів загальноосвітньої школи в галузі екологічного виховання (факультети перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів педвузу, регіональні інститути післядипломної освіти);
- ◀ допомога в еколого-змістовному наповненні культурно-освітньої роботи та надання методичної допомоги загальноосвітнім закладам;
- ◀ проходження в школі студентами педагогічних (навчальних та виробничих) практик, їх орієнтація на освітньо-виховну роботу з екологічної тематики;
- ◀ проведення зкоординованих локальних природоохоронних акцій.

Екологічну освіту та виховання необхідно здійснювати у всіх шкільних дисциплінах і всіх формах позакласної роботи, використовуючи для цього найрізноманітніші методи та прийоми, максимально спираючись на міжпредметні зв'язки. У здійсненні цієї роботи повинна бути досягнута наступність.

Невідкладним завданням є розробка і втілення в життя, особливо серед молоді, практичних рекомендацій щодо поведінки і способу життя людей, які проживають в районах з підвищеним фоном радіоактивного, хімічного та фізичного забруднення.

Одним з головних факторів підвищення ефективності екологічної освіти на всіх етапах є активне впровадження нових форм і методів навчання: загальної комп'ютеризації навчального процесу, введення комп'ютерних, імітаційних та рольових ігор, різних видів моделювання екологічних процесів чи ситуацій, проведення екскурсій на екологічні об'єкти, практичних, лабораторних робіт тощо.

Реалізація системи екологічної освіти забезпечується шляхом вирішення педвузом та школою ряду конкретних організаційно-методичних завдань:

1. Підготовка екологічно грамотних педагогічних працівників як центральне завдання в системі екологізації освіти і виховання громадян України;

2. Розробка і видання на конкурсній основі навчальних програм, підручників і посібників з екології для закладів освіти; передбачення при плануванні наукових досліджень (робота над магістерськими, кандидатськими та докторськими дисертаціями, курсовими та дипломними роботами) розробку тематики екологічного спрямування. При розробці нових навчальних програм необхідно передбачити шляхи реалізації екологічної освіти та виховання молоді з урахуванням соціальних (в тому числі й етнічних, природних, господарських) особливостей конкретного регіону. З цією метою варто скласти регіональні програми.

3. Забезпечення високої якості змісту й оформлення наочності, привабливості навчальної екологічної літератури (підручники, посібники тощо). Залучення до їх підготовки практичних працівників (вихователів, вчителів, працівників позашкільних установ, викладачів вузів). Створення регулярних радіо- і телепрограм екологічного спрямування з участю науковців-екологів та інших фахівців у галузі екологічної освіти і виховання.

4. Забезпечення та широке використання у вищих та загальноосвітніх навчальних закладах комп'ютерної та відеотехніки відповідно до програм екологічної освіти, створення банку аудіовізуальних програм та екологічних комп'ютерних імітаційних ігор для різних ланок освіти в галузі охорони навколишнього середовища, їх

тиражування, а також підготовка науково-популярних фільмів, присвячених головним екологічним проблемам держави.

5. Проведення серед школярів та студентів екологічних олімпіад, конкурсів науково-дослідних робіт, фотографій, малюнків, плакатів з проблем охорони довкілля.

6. Організація на базі педвузів (або з їх участю) обласних центрів підвищення рівня екологічної освіти вчителів та ознайомлення їх з сучасними теоретичними та прикладними шляхами вирішення екологічних проблем, приладами, устаткуванням, що застосовується в різних галузях охорони навколишнього середовища.

7. Створення координаційного центру з метою забезпечення наступності екологічного виховання у різних ланках освіти, узгодження діяльності навчальних закладів та позаосвітніх установ.

8. Наукове забезпечення державного та політичного протекціонізму щодо реалізації комплексу еколого-освітніх та виховних заходів в Україні та, зокрема, в системі освіти і науки в Україні.

9. Участь науковців (теоретиків і практиків) у розробці національно спрямованого змісту, принципів, форм, методів та напрямів еколого-освітньої діяльності різних ланок навчально-виховних закладів, створення науково-методичної бази діяльності позашкільних навчально-виховних закладів екологічного змісту. Оптимізація мережі комплексних і профільних позашкільних навчально-виховних закладів незалежно від форм власності.

Література

1. Закон України "Про освіту" // Відомості Верховної Ради. -Ст.84. - С.253-279 .
2. Державна національна програма "Освіта" ("Україна ХХІ століття"). //Освіта. -1993. -№2 44-46. -С.2-12.
3. Концепція екологічної освіти України: Затверджено рішенням Колегії Міністерства освіти і науки України (протокол №213/6 -19 від 20.12.2001).
4. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті (проект) /Педагогічна газета. - №2 7(85). - липень 2001 р. -С.4-6.
5. Освіченість, інтелект, творчий потенціал особистості - наріжний камінь прогресу цивілізації: Виступ Президента України Леоніда Кучми на ІІ Всеукраїнському з'їзді працівників освіти /Педагогічна газета. - № 210 (88). - Жовтень, 2001 р. -С.1-2.5.
6. Освіта в Україні: Доповідь міністра освіти і науки України на ІІ Всеукраїнському з'їзді працівників освіти //Освіта України. -N2 47 .-12 жовтня 2001 року. -С.4-6.
7. Философский энциклопедический словарь /Гл. редакция: Л.Ф.Ильичев, П.Н.Федосеев, С.М.Ковалев, В.Г.Панов. -М.: Сов. энциклопедия, 1983. - С.278.
8. Філософія сучасної освіти: Навчальний посібник. -К.: Центр "Магістр- "S" Творчої спілки вчителів України, 1996. -256 с.
9. Вайда Т.С. Формування екологічної культури студентів педвузів засобами туристсько-краєзнавчої діяльності: Автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01 / Нац. пед. університет імені М.П.Драгоманова. - К.: 1998. -17 с.